GEOGRAFIJA. 2010. T. 46. Nr. 1. P. 33–42
© Lietuvos mokslų akademija, 2010
© Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2010

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos aplinkos politiką

Regina Prapiestienė

Vilniaus universitetas,
Gamtos mokslų fakultetas,
M. K. Čiurlionio g. 21, LT-03101 Vilnius
El. paštas: regina.prapiestiene@gf.vu.lt

Deimilė Prapiestytė

Vilniaus universitetas,
Teisės fakultetas,
Saulėtekio al. 9, I rūmai,
LT-10222 Vilnius
El. paštas: deimile.prapiestyte@tf.vu.lt

Prapiestienė R., Prapiestytė D. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos aplinkos politiką. *Geografija*. 2010. T. 46(1–2). ISSN 1392–1396.

Akivaizdu, jog pastaruoju metu siekiant mokslo plėtros yra būtinas įvairiapusis keitimasis informacija bei specialiosiomis žiniomis, todėl ir šio straipsnio vienas pagrindinių tikslų – parodyti ar tiesiog priminti dviejų disciplinų sąveiką. Šiame straipsnyje, analizuojant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pateikiama, kaip persipina ir viena kitą papildo aplinkos apsaugos bei aplinkos teisės disciplinos ir kokią reikšmę ši sąveika turi praktikoje. Pristatomas Teisingumo Teismo, kaip vienos iš Europos Sąjungos institucijų, statusas ir nagrinėjamų bylų, reikšmingų aplinkos apsaugai, procedūrų pobūdis. Teisingumo Teismo jurisprudencija apžvelgiama remiantis teisės doktrinoje išskiriamais teisės į sveiką aplinką turinio elementais – žmogaus teisėmis, sveika aplinka ir aplinkos apsauga.

Raktažodžiai: Europos Sąjunga, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, teisė į sveiką aplinką, aplinkos apsauga, aplinkos kokybė, atliekos, genetiškai modifikuoti organizmai, oro tarša, vandens tarša

ĮVADAS

Europos Sąjungoje galioja vieni griežčiausių aplinkosaugos reikalavimų pasaulyje, kurti dešimtmečiais ir skirti įvairiausioms problemoms spręsti, o pagrindiniai prioritetai, įgyvendinant vieną iš politikos sričių – aplinkos politiką, yra kova su klimato kaita, biologinės įvairovės išsaugojimas, dėl taršos kylančių sveikatos problemų mažinimas ir atsakingesnis išteklių naudojimas (*Europos Sąjungos portalas*..., 2010).

Siekį užtikrinti aukštą žmonių sveikatos apsaugos ir aplinkosaugos lygį Europos Sąjungoje patvirtina ir teisės aktų, kuriuose įtvirtinti minėti siekiai, statusas bei vieta Europos Sąjungos teisės aktų hierarchijoje. Pažymėtina, kad minėti siekiai Europos Sąjungoje įtvirtinti Steigiamosiose Sutartyse, t. y. konstitucinį statusą turinčiais teisės aktais, o tai tik patvirtina sveikatos apsaugai ir aplinkos apsaugai suteikiamą reikšmę.

Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 3 straipsnio 3 dalyje (ES sutarties ex 2 str.)[1] nustatyta, kad Sąjunga siekia aukšto lygio aplinkos apsaugos ir aplinkos kokybės gerinimo. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 191 straipsnyje (EB sutarties ex 174 str.) yra nustatyta, kad *Sąjungos aplinkos politika padeda siekti šių tikslų: išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; saugoti žmonių sveikatą*; apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius; remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma – kovai su klimato kaita. Europos Sąjungos aplinkos politika yra siekiama aukšto apsaugos lygio, atsižvelgiant į skirtingų Sąjungos regionų būklės įvairovę, o pati politika yra grindžiama atsargumo principu bei šiomis nuostatomis: privalu imtis prevencinių veiksmų, žala aplinkai pirmiausia turėtų būti atitaisoma ten, kur yra jos šaltinis, ir atlygina teršėjas[2]. Minėtas straipsnis yra pripažįstamas svarbiausiu teisiniu pagrindu priimant kitus Europos Sąjungos teisės aktus aplinkos apsaugos

[1] Atkreiptinas dėmesys, kad 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, pavadinimas „Europos bendrijos steigimo sutartis“ keičiamas į pavadinimą „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo“. Po Lisabonos sutarties įsigaliojimo pernumeruojamos ir Europos Sąjungos sutarties dalys, skyriai, skirsniai ir straipsniai. Norint išvengti galimų neaiškumų, tais atvejais, kai straipsnyje bus kalbama apie laikotarpį iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, bus nurodomi straipsniai pagal tuo metu galiojusios Europos Bendrijos sutarties ar Europos Sąjungos sutarties tekstus.

[2] Europos Sąjungos siekiai sveikatos ir aplinkos apsaugos srityse įtvirtinti ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 35 straipsnyje, kuriame nurodoma, jog, apibrėžiant ir vykdant visą Sąjungos politiką ir veiklą, užtikrinamas aukštas žmonių sveikatos apsaugos lygis, ir Chartijos 37 straipsnyje, kuriame teigiama, kad aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į Sąjungos politiką ir užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus.

srityje (reglamentus, direktyvas, sprendimus ir kt.), kurių yra daugiau nei keli šimtai. Apžvelgus aukščiausią teisinę galią turinčius Europos Sąjungos teisės aktus matyti, kad nors tiesiogiai teisės į aplinką ar teisės į sveiką aplinką sąvoka nėra įtvirtinta, tačiau Sąjungos teisėje išskirtinė reikšmė teikiama aplinkos teisei. Taigi *de facto* aplinkos apsauga tapo teise *per se*, pagrįsta teisės principais (Torre-Schaub, 2010).

Tuo tarpu Lietuvos aplinkos teisės doktrinoje nurodoma, jog teisės į sveiką aplinką turinį sudaro trys svarbiausi elementai: žmogaus teisės, sveika aplinka ir aplinkos apsauga, pabrėžiant, kad aplinkos apsaugos elementas yra kitų dviejų elementų pagrindas, nuo kurio efektyvaus įgyvendinimo ir priklausys gera aplinkos kokybė, o gera aplinkos kokybė atitinkamai lems gerą žmogaus sveikatos būklę (Gaidys, 2009).

Kadangi Lietuvos mokslo doktrinoje jau analizuoti teisės į sveiką aplinką teoriniai aspektai (Ragulskytė-Markovienė, 2005; Gaidys, 2007), šio straipsnio tikslas – atskleisti, kaip teisė į sveiką aplinką atsispindi teismų jurisprudencijoje, konkrečiai – Europos Sąjungos Teisingumo Teisme[3]. Šiame straipsnyje pateikiama Teisingumo Teismo jurisprudencijos apžvalga, autorių nuomone, yra naudinga tinkamai suvokiant teisės į sveiką aplinką sudarančių elementų sąveikos svarbą.

Atkreiptinas dėmesys, kad teisės doktrinoje *Teisingumo Teismas* jau pakankamai seniai pristatomas kaip *vienas svarbiausių aplinkos teisės plėtotojų* (paryškinta straipsnio autorių), nes formuoja pakankamai drąsią jurisprudenciją aplinkos apsaugos srityje, kartais labai plačiai aiškindamas galiojančius teisės aktus (Raum-Degrève, 1992). Akivaizdu, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas, ETT) vaidmuo išliks svarbus ir ateityje, pavyzdžiui, aiškinant dar 2000 m. gruodžio 7 d. pasirašytą, tačiau tik nuo 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojusią Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, taip pat toliau plėtojant bendrųjų teisės principų, susijusių su aplinkos apsauga, taikymą ir aiškinimą (Hervé-Fournereau, 2007).

Pastaruoju metu pažymima, jog įvairiapusis keitimasis informacija bei žiniomis ir bendradarbiavimas yra būtinieji pasaulinio mokslo plėtros elementai[4]. Taigi ir šio straipsnio pagrindinis uždavinys – analizuojant Teisingumo Teismo jurisprudenciją parodyti, kaip persipina viena kitą papildydamos aplinkos apsaugos bei aplinkos teisės disciplinos ir kokią reikšmę minėtas reiškinys turi praktikai. Toliau straipsnyje apžvelgiamas Teisingumo Teismo, kaip vienos iš Europos Sąjungos institucijų, statusas ir nagrinėjamų bylų, reikšmingų aplinkos apsaugai, procedūrų pobūdis. Vėliau pateikiama naujausių Teisingumo Teismo sprendimų, priimtų bylose, kurių ginčo objektas tiesiogiai yra susijęs su aplinka, apžvalga.

EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO STATUSAS

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra viena iš septynių Europos Sąjungos institucijų (ES sutarties 13 str.), kurios viena pagrindinių funkcijų – užtikrinti, kad aiškinant ir taikant Sutartis būtų laikomasi teisės (ES sutarties 19 str.). Su aplinkos teise susijusius klausimus Teisingumo Teismas dažniausiai sprendžia taikydamas ir aiškindamas Europos Sąjungos teisės aktus bylose, iškeltose šiais pagrindais: pirma, nagrinėdamas nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą ir, antra, nagrinėdamas ieškinius dėl nevykdomų prisiimtų įsipareigojimų.

Pirmuoju atveju Teisingumo Teismas dirba kartu su valstybių narių teismais, turinčiais bendrąją kompetenciją taikyti Europos Sąjungos teisę. Siekdami užtikrinti efektyvų ir vienodą Europos Sąjungos teisės aktų taikymą ir išvengti bet kokių aiškinimo skirtumų, nacionaliniai teismai gali, o tam tikrais atvejais ir privalo, kreiptis į Teisingumo Teismą, prašydami išaiškinti Europos Sąjungos teisę tam, kad, pavyzdžiui, vėliau galėtų patikrinti, kaip nacionaliniai teisės aktai atitinka šią teisę. Teisingumo Teismo priimtame prejudiciniame sprendime pateiktas išaiškinimas yra privalomas nacionaliniam teismui, kuriam jis yra skirtas, tačiau pažymėtina, kad jis taip pat yra privalomas ir kitiems nacionaliniams teismams sprendžiant iš esmės tas pačias problemas[5].

Antruoju atveju Teisingumo Teismas, nagrinėdamas ieškinius dėl nevykdomų prisiimtų įsipareigojimų, kuriuos turi teisę pateikti Europos Komisija ir kitos valstybės narės, kontroliuoja, ar valstybės tinkamai vykdo prisiimtus įsipareigojimus. Reikia pažymėti, kad trečdalis bylų, iškeltų dėl valstybių narių nevykdomų prisiimtų įsipareigojimų pagal SESV 260 straipsnį (EB sutarties ex 228 str.)[6], yra susijusios su aplinkos apsauga, o Teisingumo Teismui išnagrinėjus minėtus ieškinius ir priėmus sprendimus (šiuo metu yra išnagrinėta dvylika bylų), valstybės narės buvo nubaustos didelėmis piniginėmis baudomis (*2000 m. liepos 4 d. sprendimas byloje*

---

3 Reikėtų pripažinti, kad didesnis dėmesys aplinkos apsaugos teisei Lietuvoje yra skiriamas pastaruosius kelerius metus, o nemažą postūmį šioje srityje padarė ir Lietuvos narystė Europos Sąjungoje. Todėl ir tiriamuoju straipsnio objektu pasirinkta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos analizė nuo 2004 m. gegužės 1 d. – Lietuvos narystės Europos Sąjungoje pradžios.

4 Tokią poziciją neseniai pristatė Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga, suteikdama mokslo bendruomenei viltį, jog Lietuvoje mokslas plėtosis ir toliau (prieiga per internetą: www.alfa.lt..., 2010).

5 **Teisingumo Teisme yra užregistruotas ir pirmasis prašymas priimti prejudicinį sprendimą iš Lietuvos, kurio ginčo dalykas tiesiogiai susijęs su aplinka.** 2010 m. gegužės 13 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priėmė nutartį administracinėje byloje Nr. A^{822}-464/2010, kuria sustabdė nagrinėjamą administracinę bylą iki tol, kol bus gautas prejudicinis sprendimas. Šioje administracinėje byloje ginčas kilo dėl pareigos atlikti strateginį pasekmių aplinkai vertinimą rengiant teritorijų planavimo dokumentus, šiuo atveju skirtus kiaulininkystės ūkio plėtrai Pakruojo rajone. Teisingumo Teismas, gavęs minėtą Vyriausiojo administracinio teismo prašymą dėl prejudicinio sprendimo, jį užregistravo, suteikdamas bylai pavadinimą ir numerį (C-295/10. OL C 221, 2010 08 14: 29–30).

6 Kai valstybės narės yra kaltinamos, kad nesiėmė būtinų priemonių priimtam jų atžvilgiu Teisingumo Teismo sprendimui įvykdyti.

Komisija prieš Graikiją...; *2003 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje Komisija prieš Ispaniją...*; *2005 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Komisija prieš Prancūziją...*; *2008 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje Komisija prieš Prancūziją...*).

2009 m. Teisingumo Teisme buvo iškelta 561 nauja byla (neatsižvelgiant į bylas, kurios buvo sujungtos dėl tarp jų esančio ryšio) (*Europos Sąjungos Teisingumo Teismas...*, 2010). Per praėjusius metus Teisingumo Teisme buvo iškeltos 302 bylos dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus, iš kurių 33 buvo susijusios su aplinka; 142 bylos buvo iškeltos tiesioginių ieškinių pagrindu dėl nevykdomų prisiimtų įsipareigojimų, iš kurių 42 buvo susijusios su aplinka (*Europos Sąjungos Teisingumo Teismas...*, 2010). Teisingumo Teismo 2009 m. metiniame pranešime pabrėžiama, kad, kaip ir ankstesniais metais, ypač daug buvo nagrinėjama su aplinkos apsauga susijusių bylų (*Europos Sąjungos Teisingumo Teismas...*, 2010). Taigi Teisingumo Teismo gautų ir išnagrinėtų bylų statistika tik patvirtina, jog ETT turės visas galimybes toliau plėtoti aplinkos teisę aiškindamas Europos Sąjungos teisę.

BYLOS, KURIŲ GINČO OBJEKTAS YRA TIESIOGIAI SUSIJĘS SU APLINKA

Kaip jau minėta, Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas, įgyvendindamas SESV 191 straipsnį, priima reglamentus, direktyvas ir kitus teisės aktus, susijusius su oro, vandens ir dirvožemio tarša, gamtos ištekliais ir biologine įvairove, genetiškai modifikuotais organizmais (toliau – GMO), atliekomis ir pan. Teisingumo Teismo nagrinėjamos bylos priklausomai nuo ginčo objekto ir taikytino teisės akto gali apimti pačius įvairiausius klausimus. Toliau apžvelgiami, autorių nuomone, aktualiausi ir įdomiausi ETT sprendimai bei nutartys, priimti išnagrinėjus bylas, kurių ginčo objektas tiesiogiai buvo susijęs su aplinka apskritai arba atskirais jos elementais.

Bylos dėl atliekų

Pastaruoju metu bylų, kuriose sprendžiami klausimai, susiję su atliekomis, jų tvarkymui keliamais reikalavimais ir pan., skaičius Teisingumo Teisme tikrai nemažėja. Būtent šios kategorijos bylose nesunku pastebėti akivaizdžią sveikatos ir aplinkos apsaugos sąveiką.

Teisingumo Teismas 2010 m. kovo 4 d. priėmė sprendimą byloje *Komisija prieš Italiją* (*2010 m. kovo 4 d. sprendimas byloje Komisija prieš Italiją...*), pripažindamas, kad Italijos Respublika Kampanijos regione nesiėmė visų priemonių, būtinų užtikrinti, kad atliekos būtų panaudotos ar pašalintos nesukeliant pavojaus žmonių sveikatai ir nepakenkiant aplinkai, t. y. nesudarė integruoto ir tolygaus atliekų šalinimo įrenginių tinklo – taigi neįvykdė įsipareigojimų pagal 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 2006/12 dėl atliekų 4 ir 5 straipsnius.

Ši byla buvo iškelta gavus Europos Komisijos ieškinį, kuriuo buvo prašoma pripažinti, kad Italija nesiima visų reikiamų priemonių sprendžiant atliekų šalinimo problemą Kampanijos regione. Atkreiptinas dėmesys, jog atliekų šalinimo problema šiame regione kilo dar 1994 m. ir sulaukė žiniasklaidos dėmesio tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu.

Italijos vyriausybė neginčijo byloje nustatytų faktų, kad prie viešųjų kelių buvo išversta 55 000 tonų atliekų, o atliekų, kurios buvo laikomos municipalinėse saugyklose tol, kol bus apdorotos, kiekis siekė 110 000–120 000 tonų. Piktindamiesi dėl tokių atliekų sankaupų gyventojai ėmėsi aplinkai ir jų pačių sveikatai kenkiančios iniciatyvos – padegė atliekų sankaupas. Siekdama apsiginti nuo jai pateiktų kaltinimų Italijos vyriausybė nurodė, kad ši padėtis susidarė dėl tokių *force majeure* įvykių, kaip antai: gyventojų protesto dėl sąvartynų įrengimo jų komunų teritorijoje, nusikalstamos veiklos vykdymo regione ir su administracinėmis institucijomis sutartį pasirašiusių subjektų, susijusių su konkrečių regionui reikalingų įrenginių statyba, nevykdomų pareigų.

Įdomiausia, jog esant visoms nustatytoms bylos aplinkybėms, kurių Italijos vyriausybė neginčijo, tik nurodė, kad jos institucijos išsamiai kontroliavo keliuose išmestų atliekų poveikį žmonių sveikatai, nebuvo pastebėta užkrečiamų ligų ar dažnesnių mirties atvejų nuo navikų ar įgimtų apsigimimų, kuriuos galėjo lemti neteisėti sąvartynai; vandeningame sluoksnyje ir gruntiniame vandenyje taip pat nenustatyta cheminių ar biologinių anomalijų, išskyrus retą leistinų normų viršijimą ribotose zonose; kalbant apie degančių atliekų dūmų poveikį gyventojams, išskyrus vieną atvejį, taip pat nenustatyta jokio pavojaus.

Teisingumo Teismas priminė, kad atliekos yra specifinio pobūdžio dalykas, o jų sankaupos, net prieš tapdamos pavojingomis sveikatai, kelia pavojų aplinkai, ypač dėl ribotų kiekvieno regiono ar vietovės pajėgumų.

ETT pabrėžė, kad toks gausus atliekų išmetimas prie viešųjų kelių ir laikinosiose saugyklose, kaip Kampanijos regione, neabejotinai kėlė „pavojų vandeniui, orui, dirvožemiui“, „augalams ir gyvūnams“. Be to, toks atliekų kiekis tikriausiai skleidė kvapą, nes atliekos ilgą laiką buvo po atviru dangumi gatvėse ar pakelėse. Sprendime Teisingumo Teismas pažymėjo, kad turint omenyje tai, jog Italijos Kampanijos regione trūksta sąvartynų, toks atliekų kiekio laikymas tam nepritaikytose ir neleistinose saugyklose galėjo „kelti pavojų kraštovaizdžiui ir ypatingo intereso zonoms“.

Teisingumo Teismas padarė išvadą: Italijos Respublikos nurodyti argumentai, kad susidariusi padėtis praktiškai nekėlė arba bent jau turėjo nedideles pasekmes žmonių sveikatai, nepaneigia fakto, kad kaupiamos atliekos prie viešųjų kelių kėlė neabejotiną pavojų gyventojų sveikatai, todėl Komisijos nurodytas kaltinimas turi būti pripažintas pagrįstu.

Dėl panašios blogos sąvartynų padėties Ispanijoje Komisija kreipėsi su ieškiniu į Teisingumo Teismą dėl pastarosios prisiimtų įsipareigojimų nevykdymo (*2007 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Ispaniją...*). Teisingumo Teismas, remdamasis Komisijos pateiktais įrodymais, kad ši sąvartynų padėtis tęsėsi jau kurį laiką, o kompetentingos valdžios institucijos, nesiimdamos priemonių, nors buvo Komisijos įspėtos, ryškiai pablogino aplinkos būklę, patenkino jos pateiktą ieškinį. ETT pažymėjo, kad iš tikrųjų nelegalių

sąvartynų atliekos į žemę, orą ir vandenį išskiria chemines medžiagas, kurios kelia pavojų žmonių sveikatai, teršia požeminius ir paviršinius vandenis, atmosferą, florą ir fauną, o neteisėtas atliekų deginimas ar savaime dėl degių atliekų kylanti ugnis nekontroliuojamuose sąvartynuose sukelia daug gaisrų, kurių pasekmės aplinkai yra katastrofiškos.

Komisija prieš Airiją byloje (*2007 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Komisija prieš Airiją...*) Teisingumo Teismas, nagrinėdamas klausimus, susijusius tiek su atliekomis, tiek su galima atliekų tarša požeminiam vandeniui, aiškino Direktyvos 80/68 nuostatas (*1979 m. gruodžio 17 d. Tarybos direktyva* 80/68/EEB...).

Šioje byloje Komisija, gavusi skundą dėl buvusios Ballymurtagh kasyklos, kurią Viklou grafystės taryba pertvarkė į municipalinį sąvartyną, taip pat skundą dėl Veksfordo grafystėje esančio „Creacon Lodge" (Niu Rosas) viešbučio neleistinų nuotėkų į požeminius vandenis ir pradėjusi nagrinėti minėtus skundus, sužinojo apie didesnes direktyvos (*1979 m. gruodžio 17 d. Tarybos direktyva* 80/68/EEB...) taikymo Airijos kaimo vietovėse problemas, susijusias su komercinės paskirties ar negyvenamaisiais pastatais bei įvairiose aglomeracijose esančiomis neizoliuotomis gyvenamosiomis patalpomis. Komisija taip pat susipažino su ataskaita dėl eutrofizacijos problemų Kerio grafystėje esančiuose Kilarnio ežeruose, pagal kurią prie septikų prijungti įrenginiai buvo viena pagrindinių priežasčių, dėl kurios smarkiai pablogėjo šių vandenų būklė; minėtoje ataskaitoje taip pat buvo pabrėžiama, jog septikai dažnai buvo nepritaikyti arba blogai prižiūrimi. Baigusi minėtą tyrimą Komisija pateikė ieškinį ETT dėl Airijos prisiimtų įsipareigojimų nevykdymo.

ETT priminė, kad pagal Direktyvą 80/68 valstybės narės turi imtis visų priemonių, kad užkirstų kelią bet kokiam kenksmingų medžiagų išleidimui į požeminius vandenis. Vykdydamos šią pareigą valstybės narės turi, pirma, uždrausti bet kokį šių medžiagų tiesioginį išleidimą ir, antra, atlikti išankstinius šių medžiagų tyrimus, siekiant uždrausti tokią veiklą arba suteikti leidimą ją vykdyti su sąlyga, kad bus laikomasi visų techninių atsargumo priemonių. Be to, ETT pažymėjo, kad jeigu išankstinio tyrimo metu paaiškėtų, kad požeminis vanduo, į kurį numatoma išleisti kenksmingas medžiagas, nurodytas Direktyvos 80/68 prieduose, daugiau nebetinkamas naudoti, ypač buitiniams ir žemės ūkio tikslams, valstybės narės gali suteikti leidimą šioms medžiagoms išleisti su sąlyga, jei jos nekliudo žemės išteklių eksploatacijai. Tokį leidimą galima suteikti tik tuo atveju, jeigu buvo imtasi visų techninių atsargumo priemonių, kad šios medžiagos nepatektų į kitas vandens sistemas ir nepadarytų žalos kitoms ekosistemoms.

ETT nurodė, kad Airijos kompetentingos institucijos, nors ir rėmėsi hidrogeologine studija, tačiau pasirinko netinkamą sistemą ir sudarė sąlygas kenksmingoms medžiagoms patekti į kitą nei po šiuo sąvartynu tekantys požeminiai vandenys vandens sistemą. Teisingumo Teismas konstatavo, kad minėtais veiksmais ši valstybė narė neįvykdė pareigos imtis visų techninių apsaugos priemonių, kaip įpareigoja direktyvos. Kadangi medžiagų, ypač sunkiųjų metalų ir fosforo, išleidimas į požeminius vandenis buvo susijęs su minėtu Airijos techniniu pasirinkimu, ši valstybė neįvykdė pareigos riboti minėtų medžiagų išleidimą į požeminius vandenis ir siekti, kad būtų išvengta jų taršos, t. y. nesiėmė visų techninių apsaugos priemonių.

Teisingumo Teismas konstatavo, kad dėl Ballymurtagh municipalinio sąvartyno veiklos susidariusios situacijos galima pripažinti, kad Airija nesilaikė direktyvos reikalavimų, susijusių su nurodytų medžiagų išleidimais.

Byloje *Omni Metal Service* (*2007 m. birželio 21 d. sprendimas byloje Omni Metal Service...*) nacionalinio teismo prašymu ETT aiškino Reglamento (EEB) Nr. 259/93 dėl atliekų vežimo Europos Bendrijos viduje, į Bendriją ir iš jos priežiūros bei kontrolės (*1993 m. vasario 1 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 259/93...*) nuostatas, kiek jos susijusios su tam tikromis jo II priede (Žaliųjų atliekų sąrašas) nurodytų atliekų kategorijomis, taip pat pabrėžė *būtinybę, imantis būtinų priemonių, užtikrinti žmonių sveikatą ir aplinką*.

Teisingumo Teismas pažymėjo, jog pagal Reglamento Nr. 259/93 6 ir 9 konstatuojamąsias dalis šis teisės aktas yra skirtas reguliuoti atliekų vežimo Bendrijos viduje priežiūros ir kontrolės sistemą, taip pat įtvirtina tikslą apsaugoti aplinką bei gerinti jos kokybę, nustato tam tikrų institucijų pareigą imtis būtinų priemonių žmonių sveikatai ir aplinkai apsaugoti.

ETT taip pat nurodė, kad pagal minėto Reglamento 11 ir 12 konstatuojamąsias dalis šiame Reglamente nustatyta priežiūros ir kontrolės sistema yra skirta užtikrinti aplinkos apsaugą ne tik Bendrijos viduje, bet ir trečiosiose šalyse, į kurias eksportuojamos atliekos iš Bendrijos. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad atliekos rūšies įrašymas į minėtą Žaliųjų atliekų sąrašą ir Reglamente Nr. 259/93 nustatytos kontrolės bei priežiūros tvarkos jai netaikymas galimas tik po specialaus tyrimo, patvirtinusio, kad ji nekenksminga.

KVZ retec (*2007 m. kovo 1 d. sprendimas byloje KVZ retec...*) byloje priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas, atsakydamas į nacionalinio teismo klausimą dėl pareigos pranešti apie vežamas atliekas (konkrečiu atveju – mėsos miltus), taip pat aiškino jau minėto Reglamento Nr. 259/93 (*2007 m. birželio 21 d. sprendimas byloje Omni Metal Service...*) nuostatas. Pagrindinėje byloje ginčas kilo Austrijos institucijoms uždraudus laivui su mėsos miltų kroviniu iš Vienos uosto išplaukti Vokietijos kryptimi. Kompetentingos institucijos reikalavo, kad mėsos miltai prieš tolesnį jų plukdymą būtų pripažinti atliekomis ir apie tai būtų pranešta atliekų vežimą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka.

Priimtame sprendime Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad dėl mėsos miltų vežimo kylantys teisiniai klausimai yra susiję su Bendrijos teisės aktų, kurie, pirma, reglamentuoja atliekas ir, antra, *žmonių bei gyvulių sveikatos apsaugą*, aiškinimu. Priimtame prejudiciniame sprendime ETT nurodė, kad net jei pagal Reglamento Nr. 259/93 1 straipsnio 3 dalies „a" punktą nereikalaujama pranešti apie atliekų,

kaip antai mėsos miltų, vežimą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi užtikrinti, kad būtų laikomasi ir Reglamento Nr. 1774/2002 (*2002 m. spalio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1774/2002...*) nuostatų, reglamentuojančių gyvulinės kilmės šalutinių produktų surinkimą, vežimą ir saugojimą, gyvulinės kilmės šalutinių produktų ir perdirbtų produktų išvežimą į kitas valstybes nares, gyvulinės kilmės šalutinių produktų siuntimo apskaitos dokumentų rengimą ir tvarkymą. Be to, ETT nurodė, kad reikia atsižvelgti į Reglamento Nr. 1774/2002 II priede nustatytus higienos reikalavimus, kurie taikomi surenkant ir vežant gyvulinės kilmės šalutinius produktus bei perdirbtus produktus.

Bylos dėl genetiškai modifikuotų organizmų

Byloje *Komisija prieš Lenkiją* (*2009 m. liepos 16 d. sprendimas byloje Komisija prieš Lenkiją...*) Teisingumo Teismas turėjo nuspręsti, ar, kaip teigė Komisija, bendrai nustačiusi genetiškai modifikuotų veislių sėklų prekybos draudimą ir neleidusi jų įtraukti į nacionalinį veislių katalogą, Lenkijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal Direktyvas 2001/18 (*2001 m. kovo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB...*) ir 2002/53 (*2002 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 2002/53/EB...*).

Lenkijos Respublika tvirtino, kad Direktyvos 2001/18 ir 2002/53 negalėjo būti taikomos *nagrinėjamu atveju, nes jomis siekiama laisvo judėjimo bei aplinkos ir visuomenės sveikatos apsaugos tikslų,* o nacionalinės teisės aktais – etinių ir religinių tikslų. Kitaip tariant, Lenkijos vyriausybės nuomone, ginčijamos nacionalinės nuostatos nepatenka į minėtų Direktyvų taikymo sritį, todėl dėl šių nuostatų atsirandančias GMO laisvo judėjimo kliūtis, galbūt pažeidžiančias EB sutarties 28 straipsnį, prireikus galima pateisinti remiantis EB sutarties 30 straipsniu.

ETT pažymėjo, kad kalbant apie visuomenės dorovės apsauga grindžiamą nustatyto apribojimo pateisinimą, darytina išvada, kad tokio reikalavimo neatitinka bendri teiginiai ir šios valstybės narės teiginiai, pateikti vykstant ikiteisminei procedūrai ir pagrįsti nuogąstavimais dėl aplinkos ir visuomenės sveikatos apsaugos, kategorišku Lenkijos visuomenės nepritarimu GMO arba ta aplinkybe, jog vaivadijų seimeliai priėmė rezoliucijas, kuriose skelbiama, kad vaivadijų teritorijose neturi būti genetiškai modifikuotų kultūrų ir GMO.

Teisingumo Teismas nurodė, kad sprendžiant šią bylą, nereikia nagrinėti klausimo, ar valstybės narės gali remtis etiniais ar religiniais motyvais, norėdamos pateisinti priimtas vidaus priemones, nukrypstančias nuo Direktyvų 2001/18 ir 2002/53 nuostatų. Pakanka konstatuoti, jog Lenkijos Respublika nepateikė įrodymų, kad ginčijamomis nacionalinėmis nuostatomis iš tiesų siekta nurodytų tikslų. Šiomis aplinkybėmis tokiais bendrais draudimais, kokie įtvirtinti ginčijamose nacionalinėse nuostatose, buvo pažeisti Lenkijos Respublikai pagal Direktyvos 2001/18 22 ir 23 straipsnius bei Direktyvos 2002/53 4 straipsnio 4 dalį ir 16 straipsnį pateikti įpareigojimai. Teisingumo Teismas iš to padarė išvadą, kad valstybė narė, kuri draudžia genetiškai modifikuotų veislių sėklų laisvą apyvartą ir neleidžia įtraukti genetiškai modifikuotų veislių į nacionalinį veislių katalogą, neįvykdo įsipareigojimų pagal Direktyvos 2001/18 22 ir 23 straipsnius bei Direktyvos 2002/53 4 straipsnio 4 dalį ir 16 straipsnį (*Europos Sąjungos Teisingumo Teismas...*, 2010). ETT konstatavo, kad Lenkijos Respublika nepateikė įtikinamų įrodymų, kurie pateisintų nustatytus apribojimus pagal EB sutarties 30 straipsnį, pavyzdžiui, dėl sveikatos ir aplinkos apsaugos.

Kitu atveju nagrinėdama bylą, susijusią su genetiškai modifikuotais organizmais, Prancūzijos Valstybės Taryba prašė Teisingumo Teismo išaiškinti, ar gali asmenys susipažinti su informacija apie genetiškai modifikuotų organizmų eksperimentinio išleidimo į aplinką, jei valdžios institucijos mano, kad atskleista tokia informacija gali kelti grėsmę viešajai tvarkai (*2009 m. vasario 17 d. sprendimas byloje Azelvandre...*).

Pagrindinėje byloje, nagrinėtoje nacionaliniame teisme, buvo nustatyta, kad P. Azelvandre pateikė prašymą Sausheimo komunos merui, kuriame pageidavo, kad apie kiekvieną eksperimentinį GMO išleidimo į šios komunos teritorijos aplinką atvejį kartu su įdiegimo kortele ir prefekto lydraščiu būtų informuota visuomenė. Pareiškėjas taip pat paprašė pateikti informacinius pranešimus apie kiekvieną 2004 m. atliktą naują eksperimentinį GMO išleidimą į šios komunos aplinką.

Atsakinga institucija priėmė palankų sprendimą dėl pranešimo visuomenei ir prefekto lydraščio pirmojo puslapio pateikimo, tačiau atsisakė pateikti visuomenei žemės sklypo įdiegimo kortelę ir išleidimo į aplinką vietas nurodantį žemėlapį, motyvuodama tuo, kad minėtų duomenų pateikimas visuomenei keltų grėsmę privataus gyvenimo slaptumui ir atitinkamų ūkininkų saugumui. Be to, ši institucija prašymą pateikti informacinius pranešimus apie kiekvieną naują GMO išleidimą pripažino kaip nepriimtiną.

Teisingumo Teismas pirmiausia nurodė, jog GMO apgalvoto išleidimo į aplinką atvejais negalima laikyti konfidencialia tokios informacijos, kuri yra susijusi su žmonių sveikatos apsauga, prevenciniais veiksmais ir priemonėmis, skirtomis parengti ir įgyvendinti skaidrų GMO išleidimą į aplinką.

ETT priminė, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų imtasi visų reikiamų priemonių, kad būtų išvengta neigiamo poveikio žmonių sveikatai ir aplinkai, kurį gali sukelti apgalvotas GMO išleidimas į aplinką, ir tinkamai įvertinti tokių veiksmų galimą riziką aplinkai.

Teisingumo Teismas nurodė, kad veiksniai, kurie susiję su GMO apgalvoto išleidimo į aplinką geografine padėtimi ir kurie turi būti nurodyti pranešime apie išleidimą, atitinka reikalavimus, nes jais siekiama nustatyti konkretų tokių veiksmų poveikį aplinkai. Informacija, susijusi su tokio išleidimo vieta, turi būti išdėstyta atsižvelgiant į kiekvienos operacijos pobūdį ir jos galimą poveikį aplinkai.

Tuo tarpu byloje *Komisija prieš Prancūziją* Komisija kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl Prancūzijos vėlavimo įvykdyti

paties ETT priimtą sprendimą (*2004 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Komisija prieš Prancūziją...*), konstatuodama, jog ši valstybė narė per nustatytą terminą neperkėlė į nacionalinę teisę Direktyvos 2001/18 dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką nuostatų (*2001 m. kovo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB...*; *2008 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje Komisija prieš Prancūziją...*).

ETT pažymėjo, kad Direktyva 2001/18 buvo priimta siekiant suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus bei apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką tais atvejais, kai bet kokiems tikslams, išskyrus pateikimą Bendrijos teritorijos rinkai, į aplinką apgalvotai išleidžiami GMO ir kai Bendrijos rinkai pateikiami genetiškai modifikuoti organizmai kaip atskiri produktai ar esantys kitų produktų sudėtyje.

Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad tais atvejais, kai jo sprendimo nevykdymas gali pakenkti aplinkai ir kelti pavojų žmogaus sveikatai, kurių išsaugojimas, kaip matyti iš EB sutarties 174 straipsnio, yra vienas iš Bendrijos aplinkos politikos tikslų, tai laikoma itin sunkiu pažeidimu. Iš principo tai galioja ir tuo atveju, kai laisvam prekių judėjimui ir toliau sudaromos kliūtys – taigi pažeidžiama Bendrijos teisė, nepaisant Teisingumo Teismo sprendimo.

ETT nurodė, kad nors Direktyvos 2001/18 nuostatos turėjo būti perkeltos į nacionalinę teisę vėliausiai iki 2002 m. spalio 17 d., tačiau ieškinio pateikimo Teisingumo Teismui dieną Prancūzijos Respublika vis dar nebuvo priėmusi atitinkamų priemonių, skirtų įvykdyti ir 2004 m. liepos 15 d. priimtą sprendimą byloje *Komisija prieš Prancūziją*. Teisingumo Teismui pakako byloje nustatytų faktinių aplinkybių ir Komisijos argumentų, kad Prancūzijos Respublika būtų nubausta vienkartine 10 mln. eurų bauda.

Bylos dėl oro taršos

2008 m. rugsėjo 11 d. priimtame sprendime byloje *Gävle Kraftvärme prieš Länsstyrelsen i Gävleborgs län* (*2008 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje Gävle Kraftvärme prieš...*) Teisingumo Teismas priminė vieną pagrindinių tikslų sprendžiant su atliekomis susijusius klausimus: kuo labiau užtikrinti arba apriboti neigiamą atliekų deginimo poveikį aplinkai, ypač oro, dirvožemio, paviršinio ir požeminio vandens taršą išmetamais teršalais ir dėl to kylantį pavojų žmonių sveikatai, o minėtas tikslas turi būti siekiamas nustatant atliekų deginimo įmonėms ir įmonėms, be kita ko, deginančioms atliekas, griežtas eksploatacijos sąlygas bei techninius reikalavimus, išmetamųjų teršalų ribines vertes[7].

Šioje byloje Švedijos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą, kad šis priimtų prejudicinį sprendimą dėl ginčo, susijusio su prašymu išduoti leidimą eksploatuoti kombinuoto šilumos ir elektros energijos gamybos ciklo elektrinę. Pagrindinėje byloje, nagrinėtoje nacionaliniame teisme, Johannes termofikacinę elektrinę eksploatuojanti bendrovė, norėdama ją išplėsti, kreipėsi į Estešundo apylinkės teismo aplinkosaugos bylų kolegiją dėl leidimo atlikti numatytus darbus. Prašyme dėl prejudicinio sprendimo teigiama, kad nacionaliniam teismui neaišku, kaip vertinti įmonę, kuri buvo statoma nurodant, jog bus deginamos atliekos, tačiau iš tikrųjų jos pagrindinis tikslas – gaminti energiją; ar tokia įmonė gali būti pripažinta atliekų deginimo įmone.

Byloje *Janecek* (*2008 m. liepos 25 d. sprendimas byloje Janecek...*) Teisingumo Teismas, aiškindamas Direktyvos 96/62 dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo (*1996 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyva 96/62/EB...*) nuostatas nurodė, kad visais atvejais, kai dėl direktyvų, apimančių oro kokybės ir geriamojo vandens nuostatas, kuriomis siekiama apsaugoti visuomenės sveikatą, nesilaikymo gali kilti pavojus žmonių sveikatai, visi fiziniai ir juridiniai asmenys, tiesiogiai susiję su galimu pavojumi dėl viršytų pavojaus slenksčių ar ribinių verčių, gali reikalauti, kad kompetentingos valdžios institucijos ar kompetentingi teismai sudarytų veiksmų planą, skirtą sureguliuoti susidariusią situaciją ir užkirsti kelią tolesnei oro taršai.

ETT taip pat nurodė, kad Direktyvos 96/62 7 straipsnio 3 dalyje apibrėžtos valstybių narių diskrecijos ribos taikant priemones, būtinas siekiant sumažinti minėtą ribų viršijimo pavojų ir apriboti jo trukmę. Minėtame straipsnyje nurodyta, kad turi būti užtikrinama pusiausvyra tarp siekiamo tikslo ir įvairių atitinkamų viešųjų bei privačių interesų. Kai diskrecijos ribos yra peržengiamos, asmenys gali kreiptis į kompetentingą teismą.

2005 m. gruodžio 15 d. byloje *Graikija prieš Komisiją* (*2005 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje Graikija prieš Komisiją...*) Teisingumo Teismas atmetė Graikijos prašymą panaikinti sprendimą 2003/3, kuriuo Komisija netenkino minėtos valstybės vyriausybės prašymo leisti naudoti sunkųjį mazutą, kuriame sieros kiekis viršija 1 masės proc. ribą, bendra tvarka leistiną pagal Direktyvą 1999/32 (*1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/32/EB...*). Graikijos vyriausybė prašė nustatyti, ar Komisija, atsisakydama leisti jai viršyti minėtą ribą, pažeidė Bendrijos teisę.

Šioje byloje Komisija pateikė bendradarbiavimo programos „Tolimų oro teršalų pernašų Europoje monitoringo ir vertinimo srityje“ (toliau – EMEP) atliktų tyrimų rezultatus, iš kurių matyti, kad dėl 2000 m. Graikijos Respublikos teritorijoje išmesto sieros dioksido kiekio Italijoje buvo viršyti kritiniai rūgštingumo kiekiai. Remiantis šiomis ataskaitomis buvo neginčijamai įrodyta, jog Graikijoje išmetami teršalai iš tikrųjų prisideda prie kritinių rūgštingumo kiekių viršijimo kitose valstybėse narėse, pvz., Italijoje.

ETT pažymėjo, kad iš Direktyvos 1999/32 3, 4 ir 8 konstatuojamųjų dalių matyti, jog naftoje esanti siera dešimtmečiais buvo laikoma pagrindiniu sieros dioksido išmetimo šaltiniu, kuris yra pagrindinė „rūgštaus lietaus“ priežastis ir viena svarbiausių oro taršos daugelyje miestų ir pramoninių rajonų priežasčių. Teisingumo Teismo nuomone, griežtų sąlygų leisti

[7] Pažymėtina, kad ši byla susijusi su 2000 m. gruodžio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/76/EB dėl atliekų deginimo išaiškinimu (*OL L* 332: 91; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 5 t.: 353).

naudoti sunkųjį mazutą, kuriame esantis sieros kiekis viršija 1 masės proc., nustatymas, kaip įtvirtinta Direktyvos 1999/32 3 straipsnio 2 dalyje, yra tinkama priemonė įgyvendinant direktyvos siekiamą tikslą.

Teisingumo Teismas nurodė, kad atsižvelgiant į sieros išmetimo poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai, taip pat tarptautiniam rūgštėjimo fenomenui, būtina, kad leidimas taikyti pakoreguotą nuostatą dėl sunkiojo mazuto, kuriame esantis sieros kiekis viršija 1 masės proc., naudojimo būtų suteiktas, jeigu dėl valstybės narės išmetamos sieros valstybėse narėse nebūtų viršijami kritiniai kiekiai, jeigu tokios priemonės išlaidos būtų didelės ir toks prisidėjimas nepablogintų situacijos valstybėse narėse.

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad neigiamos, net ir didelės, ekonominės pasekmės ūkio subjektams gali būti pateisinamos siekiamų tikslų svarba, šiuo konkrečiu atveju – aplinkos apsauga.

Bylos dėl vandens taršos

Byloje *Terre wallonne* (*2010 m. birželio 17 d. sprendimas sujungtose bylose Terre wallonne...*) Teisingumo Teismas, aiškindamas Direktyvą 2001/42 (*2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42...*) ir Nitratų direktyvą (*1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva* 91/676/EEB...), nurodė, kad, remiantis pastarąja, valstybės narės pagal savo nacionalinę teisę turi nustatyti veiksmų programas visoms „pažeidžiamoms zonoms“, o šiose programose numatytos tokio pobūdžio priemonės ir veiksmai turi užtikrinti efektyvią kovą su tarša nitratais. Kompetentingos valdžios institucijos turi periodiškai tikrinti priemonių ir atliekamų veiksmų efektyvumą, o prireikus peržiūrėti ir keisti priimtas veiksmų programas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Nitratų direktyva ir jos pagrindu priimamomis veiksmų programomis yra reglamentuojamas dirvų tręšimas. Ūkininkai tręšia žemę, ne tik norėdami pagerinti pasėlių augimą, bet ir siekdami pašalinti gyvulių ekskrementus. Pagrindinėje byloje teigiama: jei ūkyje pagaminama daugiau ekskrementų, negu gali pasisavinti pasėliai, žemė yra pertręšiama, nuolat teršiami vandenys.

Teisingumo Teismas nurodė, kad iš Nitratų direktyvos nuostatų matyti, jog norint įgyvendinti veiksmų programas pažeidžiamų zonų lygiu, reikia visapusiškai ištirti aplinkosaugos problemas, susijusias su tarša nitratais iš žemės ūkio šaltinių, ir sukurti organizuotą sistemą, kuri užtikrintų bendrą apsaugos nuo tokios taršos lygį. Šių programų specialus pobūdis reiškia, kad jos yra visapusės ir darnios, jose numatytas konkretus ir suderintas planavimas, apimantis pažeidžiamas zonas, o prireikus – visą teritoriją, ir yra skirtos sumažinti ir apskritai užkirsti kelią taršai nitratais iš žemės ūkio šaltinių.

ETT pažymėjo, kad atsižvelgiant į tai, jog nagrinėjamos bylos atveju veiksmų programose nustatytos priemonės buvo susijusios su intensyvios gyvulininkystės įrenginiais, nacionalinės valdžios institucijos turėjo atsižvelgti ne tik į tiesioginės numatytų darbų pasekmes, bet ir į poveikį aplinkai, kuris gali atsirasti naudojant ir eksploatuojant minėtus įrenginius. ETT pabrėžė, kad tais atvejais, kai yra naudojami intensyviai gyvulininkystei skirti įrenginiai, vertinant poveikį aplinkai turi būti įvertinamas ir galimas šių įrenginių poveikis vandens kokybei.

Nagrinėdamas sujungtas bylas *ERG ir kt.* (*2010 m. kovo 9 d. sprendimas sujungtose bylose ERG ir kt. ...*)[8] ETT turėjo galimybę dar kartą aiškinti Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias teisinę atsakomybę už žalą aplinkai.

Italijos teismas, nagrinėdamas ginčus tarp bendrovių ir Italijos valdžios institucijų dėl pastarųjų nustatytų žalos aplinkai atitaisymo priemonių, kurių turi imtis bendrovės, turinčios įrenginius ir (ar) žemės sklypus Priolo nacionalinės svarbos teritorijoje, nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į ETT su prejudiciniu klausimu.

Generalinė advokatė J. Kokott 2009 m. spalio 22 d. šioje byloje pateiktoje išvadoje nurodė (*sujungtose bylose ERG ir kt., C-379/08 ir C-380/08,* www.curia.europa.eu ...), kad Augustos reido teritorijai priklausantis jūros dugnas buvo užterštas dideliu teršalų kiekiu. Per visą taršos laikotarpį minėtoje teritorijoje vienu metu steigėsi ir (arba) viena kitą keitė daug pramonės ir angliavandenilių sektoriuje dirbančių įmonių. Keliomis per tam tikrą laiką priimtomis priemonėmis Italijos valdžios institucijos įpareigojo įmones, šiuo metu vykdančias veiklą Augustos reide, išvalyti užterštą jūros dugną ir pagrasino, kad neįvykdžius šio reikalavimo savarankiškai, valymo darbai vis tiek bus atlikti, o išlaidas turės padengti įmonės. Įmonių, kurioms buvo nurodyta atlikti valymo darbus, veikla buvo susijusi su taršą sukeliančių medžiagų naudojimu bei tvarkymu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nustatė, kad valdžios institucijos įpareigojo visas Augustos reide veikiančias įmones atlikti aplinkos valymo darbus, neišskiriant praeityje buvusios ir dabar atsiradusios taršos ir nenustatant tiesioginės kiekvienos įmonės atsakomybės dėl taršos.

Šiuos Italijos institucijų priimtus sprendimus įmonės apskundė, kaltindamos valdžios institucijas vienašalių priemonių taikymu, nustatant minėtai teritorijai sukeltos žalos ištaisymo priemones. Institucijos buvo kaltinamos, kad nepasitarusios su suinteresuotomis šalimis radikaliai pakeitė jau patvirtintus projektus, kai kurie iš jų, šiuo konkrečiu atveju – hidraulinių požeminių vandenų pylimų statyba, jau buvo pradėti įgyvendinti. Galiausiai tos pačios institucijos buvo kaltinamos neteisinga nustatyta sąlyga: norėdamos naudoti savo pramoninę teritoriją įmonės turėjo atlikti valymo darbus, nors realiai jie turėjo būti įgyvendinti kitoje teritorijoje ar sklypuose, o ne tuose, kurių savininkės jos buvo.

Teisingumo Teismas priimtame prejudiciniame sprendime priminė, kad EB sutarties 174 straipsnyje nustatyta, kad Europos Bendrijos politika aplinkos srityje siekiama aukšto

[8] Principą „teršėjas moka“ Teisingumo Teismas aiškino ir 2010 m. kovo 9 d. byloje *ERG ir kt.* priimtame sprendime (C-378/08, Rink. dar nepaskelbtas).

apsaugos lygio ir kad ji grindžiama principu „teršėjas moka"; šia nuostata siekiama nustatyti bendruosius Bendrijos teisės principus aplinkos srityje.

ETT nurodė, kad žalą aplinkai padaręs subjektas turi siūlyti žalos ištaisymo būdus ar priemones, atsižvelgdamas į esamą konkrečią padėtį. Žalą aplinkai sukėlęs asmuo žino tikrą situaciją, todėl greitai nustatys, kokios žalos aplinkai ištaisymo priemonės bus efektyviausios. Kompetentinga institucija, net neturėdama pradinio žalą aplinkai sukėlusio subjekto pasiūlymo, turi teisę savo iniciatyva pakeisti anksčiau patvirtintas žalos aplinkai atitaisymo priemones. Minėtoms institucijoms gali tekti konstatuoti, kad, be jau patvirtintų, reikia imtis papildomų veiksmų ar net prieiti išvadą, kad iš pradžių patvirtintos priemonės yra visiškai neveiksmingos ir reikia kitų priemonių šalinant nustatytą aplinkos taršą.

Šioje byloje priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas apibrėžė atvejus ir procedūrą, kai kompetentingai institucijai suteikiama teisė iš esmės pakeisti žalos aplinkai šalinimo priemones, ir nurodė vieną iš atvejų, kai institucijos gali priimti sprendimus, neišklausiusios žalą sukėlusių subjektų, – kritinę aplinkos būklę. ETT nurodė, kad pagrindinės bylos atveju kompetentingai institucijai leidžiama nurodyti su visa pajūrio dalimi, kuriai nustatytos žalos atitaisymo priemonės, besiribojančių sklypų savininkams patiems įgyvendinti žalos aplinkai ištaisymo priemones.

Teisingumo Teismas dar kartą priminė bendrojo intereso tikslus bei ETT praktiką, iš kurios matyti, kad aplinkos apsauga yra vienas pagrindinių Bendrijos tikslų, ir konstatavo, kad yra pateisinama sąlyga, jog tam, kad atitinkami subjektai galėtų įgyvendinti teisę naudotis savo žemės sklypais, jie turėtų atitaisyti žalą aplinkai, šitaip įpareigojant juos realiai įgyvendinti šias priemones.

Byloje *Association nationale pour la protection des eaux et rivières* (*2008 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje Association nationale...*) Prancūzijos Valstybės Taryba, nagrinėdama ginčą, kilusį dėl iš žuvininkystės ūkių išleidžiamuose teršaluose esančių kenksmingų medžiagų (amoniako ir nitritų), prašė ETT išaiškinti, ar tokiu atveju turėjo būti gautas išankstinis leidimas, nustatantis teršalų išleidimo normas.

Teisingumo Teismas priimtame prejudiciniame sprendime nurodė, kad Direktyvos 2006/11 (*2006 m. vasario 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/11/EB...*) pagrindinis tikslas yra įpareigoti valstybes nares imtis tinkamų priemonių nutraukiant ir sumažinant vandens taršą, sukeltą išleidus teršalus, kuriuose gali būti pavojingų medžiagų. Valstybės narės patvirtina programas, apimančias vandenų aplinkos kokybės standartus, nustatytus pagal direktyvas, o bet kokiam teršalų su kenksmingomis medžiagomis išleidimui į vidaus vandenis (pagal Direktyvos 1 str. tai yra visi paviršiniai ir tekantys gėlieji paviršiniai vandenys, esantys vienos ar kelių valstybių narių teritorijose) reikia gauti atitinkamos valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos išankstinį leidimą, kuriame nustatomos teršalų išleidimo normos, apskaičiuotos pagal aplinkos kokybės standartus.

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad kiekvienu konkrečiu atveju išduodant leidimą turi būti įvertinama leistina teršalų norma, atsižvelgiant į vandenų, į kuriuos tokie teršalai patenka, tyrimus. Taip pat Teismas pabrėžė, kad ypač svarbu iš anksto nustatyti upės baseino rajonus, atlikti kiekvieno jų analizę ir parengti priemonių programą, atsižvelgiant į šios analizės rezultatus, taip pat atitinkamų teršėjų atžvilgiu nustatyti teršalų išleidimą kontroliuojančias priemones.

IŠVADOS

1. Nuolat plečiasi teisės į sveiką aplinką efektyvus įgyvendinimas. Tiek nacionalinių teisės aktų, tiek Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių su aplinkos apsauga susijusius santykius, gausa patvirtina, jog tai viena svarbiausių Europos Sąjungos politikos sričių.

2. Žmogaus teisės į sveiką aplinką įgyvendinimas tampa ne vien tik teisės aktuose įtvirtintu siekiu, tačiau ir kasdiene siekiamybe. Teisės į sveiką aplinką egzistavimą bei pripažinimą užtikrina ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo formuojamoje jurisprudencijoje, todėl kartais nepagrįstai yra „pamirštamas" šio Teismo jurisprudencijos svarbus vaidmuo aplinkos teisės šaltinių sistemoje.

3. Aplinkos teisės taikymo ir aiškinimo klausimus Europos Sąjungos Teisingumo Teismas sprendžia nagrinėdamas bylas pagal dvejopo pobūdžio procedūras: pirma, pagal nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą, reikalingą, jų manymu, galutiniam sprendimui priimti nagrinėjamoje byloje, ir, antra, pagal ieškinius dėl valstybių narių nevykdomų prisiimtų įsipareigojimų.

4. Trečdalis visų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išnagrinėtų bylų, kuriose valstybės narės buvo nubaustos didelėmis piniginėmis baudomis, buvo tiesiogiai susijusios su valstybių narių prisiimtų įsipareigojimų nevykdymu aplinkos apsaugos srityje, todėl Lietuvai būtina tinkamai išsiaiškinti ir taikyti Europos Sąjungos teisę, kad būtų išvengta didelių piniginių baudų. Siekiamybe turėtų tapti tinkamas ir laiku įvykdytas Europos Sąjungos direktyvų nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę.

5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo priimti prejudiciniai sprendimai privalomąją galią turi ne tik tam nacionaliniam teismui, kuris kreipėsi su prejudiciniu klausimu, bet ir visiems kitiems visų valstybių narių teismams. Manytina, kad didesnį dėmesį šio Teismo formuojamai jurisprudencijai turėtų skirti ir aplinkos apsaugos specialistai, kurie tiesiogiai praktikoje taiko ir savo veikloje vadovaujasi galiojančiais teisės aktais. Vienas sprendimo būdų – supažindinti būsimuosius specialistus su minėto Teismo jurisprudencija ir pabrėžti jos reikšmę.

Gauta 2010 10 06
Priimta 2010 10 30

Literatūra

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010. *Metinis pranešimas. 2009 m. Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir Europos Sąjungos tarnautojų teismo darbų apžvalga*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.
2. Gaidys G. 2007. Žmogaus teisė į sveiką aplinką: šios teisės atsiradimo ir formavimosi prielaidos Europos Sąjungoje. *Jurisprudencija*. 3(93): 61–68.
3. Gaidys G. 2009. *Žmogaus teisės į sveiką aplinką statuso identifikavimo problemos*. Socialinių mokslų studijos. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 51–62.
4. Hervé-Fournereau N. 2007. Droit à l'environnement et ordre juridique communautaire. Une alliance d'ombres et de lumières. *Pour un droit commun de l'environnement: mélanges en l'honneur de Michel PRIEUR*. Paris: Dalloz. 529–566.
5. Ragulskytė-Markovienė R. 2005. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas.
6. Raum-Degrève R. 1992. Le droit communautaire de l'environnement et le rôle de la Cour de Justice européenne. *Tribunale internazionale dell'ambiente*. Roma: Instituto poligrafico e zecca dello Stato, Libreria dello Stato.
7. Torre-Schaub M. 2010. La construction du droit européen de l'environnement. Quelle place pour le "droit a un environnement sain?" *Mélanges en l'honneur de Philippe Manin*. Paris: Éditions E. Pedone. 523–536.
8. Prieiga per internetą: www.alfa.lt/straipsnis/10371169/?Jaunieji.Lietuvos.mokslininkai.stiprins.savo.bendruomene.ir.tarpusavio.bendradarbiavima=2010-06-15_17-10 (2010 06 15).
9. Europos Sąjungos portalas. Prieiga per internetą: http://europa.eu/pol/env/index_lt.htm (2010 06 28).
10. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL C* 83, 2010 03 30: 389–403.
11. Europos Sąjungos sutartis. *OL C* 83, 2010 03 30: 3–45.
12. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. *OL C* 83, 2010 03 30: 47–199.
13. 1993 m. vasario 1 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 259/93 dėl atliekų vežimo Europos Bendrijos viduje, į Bendriją ir iš jos priežiūros ir kontrolės (*OL L* 30: 1), iš dalies pakeistas 2001 m. gruodžio 28 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 2557/2001 (*OL L* 349: 1).
14. 2002 m. spalio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1774/2002, nustatantis sveikatos taisykles gyvūninės kilmės šalutiniams produktams, neskirtiems vartoti žmonėms. *OL L* 273: 1–95; specialusis leidimas lietuvių k. sk. 3, t. 37: 92–186.
15. 1979 m. gruodžio 17 d. Tarybos direktyva 80/68/EEB dėl požeminio vandens apsaugos nuo tam tikrų pavojingų medžiagų keliamos taršos. *OL L* 20: 43.
16. 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių. *OL L* 375: 1.
17. 1996 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyva 96/62/EB dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo (*OL L* 296: 55), iš dalies pakeista 2003 m. rugsėjo 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1882/2003 (*OL L* 284: 1).
18. 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/32/EB dėl sieros kiekio sumažinimo tam tikrose skystojo kuro rūšyse ir iš dalies keičianti Direktyvą 93/12/EEB. *OL L* 121: 13–18; specialusis leidimas lietuvių k., sk. 13, t. 13: 17–22.
19. 2001 m. kovo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB. *OL L* 106: 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., sk. 15, t. 6: 77.
20. 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo. *OL L* 197: 30; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., sk. 15, t. 6: 157.
21. 2002 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 2002/53/EB dėl bendrojo žemės ūkio augalų veislių katalogo. *OL L* 193: 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., sk. 3, t. 36: 281.
22. 2006 m. vasario 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/11/EB dėl tam tikrų į Bendrijos vandenis išleidžiamų pavojingų medžiagų sukeltos taršos. *OL L* 64: 52.
23. 2000 m. liepos 4 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Graikiją*. C-387/97. Rink.: I-5047.
24. 2003 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Ispaniją*. C-278/01. Rink.: I-14141.
25. 2004 m. liepos 15 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Prancūziją*. C-419/03. Rink. neskelbtas (www.curia.europa.eu) (2010 06 04).
26. 2005 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Prancūziją*. C-304/02. Rink.: I-6263.
27. 2005 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje *Graikija prieš Komisiją*. C-86/03. Rink.: I-10979.
28. 2007 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *KVZ retec*. C-176/05. Rink.: I-1721.
29. 2007 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Ispaniją*. C-361/05. Rink.: I-71 (paskelbta tik sprendimo santrauka).
30. 2007 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *Omni Metal Service*. C-259/05. Rink.: I-4945.
31. 2007 m. spalio 25 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Airiją*. C-248/05. Rink.: I-9261.
32. 2008 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Janecek*. C-237/07. Rink.: I-6221.
33. 2008 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje *Gävle Kraftvärme prieš Länsstyrelsen i Gävleborgs län*. C-251/07. Rink.: I-7047.
34. 2008 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *Association nationale pour la protection des eaux et rivières – TOS prieš Ministère de l'écologie, du développement et de l'aménagement durables*. C-381/07. Rink.: I-8281.
35. 2008 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Prancūziją*. C-121/07. Rink.: I-9159.
36. 2009 m. vasario 17 d. sprendimas byloje *Azelvandre*. C-552/07. Rink.: I-987.
37. 2009 m. liepos 16 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Lenkiją*. C-165/08. Rink.: I-6843.
38. 2009 m. spalio 22 d. generalinės advokatės J. Kokott išvada sujungtose bylose *ERG ir kt*. C-379/08 ir C-380/08. Prieiga per internetą: www.curia.europa.eu (2010 06 15).

39. 2010 kovo 4 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Italiją.* C-297/08 (Rink. dar nepaskelbtas).
40. 2010 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *ERG ir kt.* C-378/08 (Rink. dar nepaskelbtas).
41. 2010 m. kovo 9 d. sprendimas sujungtose bylose *ERG ir kt.,* C-379/08 ir C-380/08 (Rink. dar nepaskelbtas).
42. 2010 m. birželio 17 d. sprendimas sujungtose bylose *Terre wallonne.* C-105/09 ir C-110/09 (Rink. dar nepaskelbtas).

Regina Prapiestienė, Deimilė Prapiestytė

THE ROLE OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION IN THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL POLICY

Summary

The environmental policy of the European Union pursues the following goals: to preserve, protect and improve environment quality; to protect human health; an efficient and sparing use of natural resources; and the respect of international treaties and conventions on climate change and environmental issues. Because the European Union environmental policy is applied in several countries, it takes into consideration the particularities of each EU region. The policy implementation is based particularly on the precautionary principle, the principle of rectification of pollution at its source and the polluter-pays principle. The Republic of Lithuania as a member of the EU is obliged to pursue all the above-mentioned goals when implementing its environmental policy.

The Court of Justice of the European Union when interpreting the EU legal texts creates and develops environmental law, especially in the procedures concerning the actions for failure of a member state to fulfil its obligations and the preliminary ruling procedure. The active role of the Court of Justice in health-related and environmental issues may also be observed in cases concerning waste management, genetically modified organisms and air and water pollution.

In recent years, the Court of Justice case law shows that the right to a healthy environment and the implementation of environmental policies are under constant development. The protection of the right to a healthy environment has become not only an aspiration but also an objective sanctioned by legal instruments.

Key words: European Union, Court of Justice of the European Union, right to a healthy environment, environmental protection, environment quality, waste, genetically modified organisms, air and water pollution